

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Państwa Grupy Wyszehradzkiej wobec konfliktu na Ukrainie

Author: Anna Czyż

Citation style: Czyż Anna. (2017). Państwa Grupy Wyszehradzkiej wobec konfliktu na Ukrainie. W: P. Grzywna i in. (red.), "Między idea, pasją a działaniem : księga jubileuszowa dedykowana dr. hab. Marianowi Mitrędze" (S. 621-633). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ANNA CZYŻ

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Państwa Grupy Wyszehradzkiej wobec konfliktu na Ukrainie

W 2013 roku na Ukrainie doszło do wybuchu drugiej w najnowszej historii tego państwa (od uzyskania niepodległości w 1991 roku) rewolucji. Tym razem tzw. rewolucja godności lub Euromajdan połączyła obywateli Ukrainy w sprzeciwie początkowo wobec niepodpisania przez władze umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską. Później demonstrujący zaczęli domagać się ustąpienia ze stanowiska ówczesnego prezydenta Wiktora Janukowycza. W następstwie rozwoju sytuacji doszło do ucieczki z kraju prezydenta, zmian w ukraińskiej konstytucji oraz wydarzeń, które doprowadziły do wybuchu konfliktu na Ukrainie. Mowa o aneksji Krymu przez Rosję (do tej pory półwysep stanowił Autonomiczną Republikę Krymu w ramach Ukrainy) oraz o separatystycznych dążeniach we wschodniej części Ukrainy, wspieranych przez Rosję, która w ten sposób starała się zdestabilizować sytuację wewnętrzną na Ukrainie. Wobec wydarzeń na Ukrainie inne państwa europejskie, w tym państwa tworzące Grupę Wyszehradzką, czyli Czechy, Polska, Słowacja i Węgry, były zmuszone zająć stanowisko. Unia Europejska zdecydowała się na nałożenie sankcji ekonomicznych na Rosję, decyzja ta wywołała jednak zróżnicowane reakcje. Celem artykułu jest prezentacja stanowisk poszczególnych państw Grupy Wyszehradzkiej wobec konfliktu na Ukrainie, roli Rosji w tym konflikcie oraz sankcji Unii Europejskiej w stosunku do Rosji. Państwa Grupy Wyszehradzkiej początkowo zajmowały wspólne stanowisko wobec sytuacji na Ukrainie, w miarę rozwoju wydarzeń w ramach Grupy zaczęły pojawiać się jednak istotne różnice i rozbieżności w podejściu do problemu Ukrainy oraz stosunku do Rosji. Konflikt na Ukrainie stał się zatem

czynnikiem negatywnie wpływającym na funkcjonowanie Grupy i jej spójność wewnętrzną. Obnażył słabość Grupy, która nie była w stanie wypracować wspólnego stanowiska – zarysował się podział z wyraźnie odmiennym podejściem Polski na tle pozostałych trzech państw członkowskich Grupy, które w swojej ocenie sytuacji starały się brać pod uwagę relacje gospodarcze, łączące je z Rosją.

25 lat Grupy Wyszehradzkiej

Dnia 15 lutego 2016 roku Grupa Wyszehradzka (ang. *Visegrad Group, V4*¹) obchodziła 25. rocznicę swojego istnienia i z tej okazji odbył się szczyt premierów państw Grupy w Pradze. Obecni podczas spotkania premierzy: Czech – Bohuslav Sobotka, Polski – Beata Szydło, Słowacji – Robert Fico oraz Węgier – Viktor Orbán, podsumowali dotychczasową współpracę, przyjmując wspólne oświadczenie z okazji 25. rocznicy powstania Grupy. Jak czytamy w oświadczeniu: „W ciągu ostatnich 25 lat Grupa Wyszehradzka rozwijała ściśłą i intensywną współpracę opartą na wspólnych wartościach i interesach. Swym członkostwem w Unii Europejskiej i NATO państwa Grupy Wyszehradzkiej przyczyniły się do gospodarczej i politycznej integracji Europy oraz umocniły stabilność i bezpieczeństwo kontynentu. UE i NATO nie są już tylko naszym jedynym zabezpieczeniem i gwarantem naszego dobrobytu, są dziś ponadto wyraźną częścią składową wspólnej tożsamości, za którą nasze państwa czują się odpowiedzialne. Mamy świadomość, że niebezpieczeństwo powstania linii podziału w Europie nadal istnieje i jesteśmy również świadomi ewentualnych negatywnych następstw takiego podziału. Dlatego zamierzamy aktywnie i zdecydowanie zapobiegać powstawaniu takich nowych granic oraz bronić się przed tym. Jesteśmy przekonani, że wszyscy nasi europejscy partnerzy podzielają ten pogląd i są gotowi wspólnie z nami w tym duchu pracować”².

Grupa Wyszehradzka powstała w 1991 roku jako ugrupowanie regionalne początkowo pod nazwą Trójkąt Wyszehradzki, gdyż tworzyły ją wówczas Czechosłowacja, Polska i Węgry, zaś po rozpadzie Czechosłowacji w użycie weszła nazwa Grupa Wyszehradzka³. W pierwszym okresie swojego działania (w latach 1991–2004) Grupa Wyszehradzka dążyła przede wszystkim do

¹ Zob. <http://www.visegradgroup.eu/main.php/> [data dostępu: 21.11.2016].

² *Joint Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Group Countries on the 25th V4 Anniversary*, February 15th, 2016, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2016/joint-statement-of-the/> [data dostępu: 1.12.2016].

³ Szerzej: P. DESZCZYŃSKI, M. SZCZEPANIAK: *Grupa Wyszehradzka: współpraca polityczna i gospodarcza*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 1995; B. GÓRALCZYK: *Współpraca wyszehradzka: geneza, doświadczenia, perspektywy*. Warszawa, Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych, 1999;

integracji z Unią Europejską oraz Sojuszem Północnoatlantyckim, a więc stawiała sobie głównie cele polityczne współpracy. Współpraca pomiędzy tymi czterema państwami przechodziła wówczas różne fazy – od bardzo aktywnego początku współpracy (w latach 1991–1993), kiedy udało się zrealizować ważne cele w polityce zagranicznej tych państw postkomunistycznych (m.in. doszło do rozwiązania Układu Warszawskiego, Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej oraz do podpisania układów stowarzyszeniowych ze Wspólnotami Europejskimi), poprzez okres uspiania współpracy politycznej (w latach 1994–1998), kiedy państwa te rekompensowały brak efektów we współpracy politycznej, rozwijaniem współpracy gospodarczej w ramach powołanego w 1992 roku Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu, aż po fazę reaktywacji (w latach 1999–2004), kiedy odnowiono kontakty polityczne, nabrały one tempa i w rezultacie członkostwo tych państw w Unii Europejskiej i NATO stało się faktem. Do Unii Europejskiej wszystkie te państwa wchodziły razem z dniem 1 maja 2004 roku, do NATO 12 marca 1999 roku zostały przyjęte Czechy, Polska i Węgry, a Słowacja dołączyła do nich z dniem 29 marca 2004 roku.

Drugi okres współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej rozpoczął się z chwilą wejścia państw członkowskich do Unii Europejskiej w 2004 roku i trwa do dziś. Po osiągnięciu głównego celu współpracy państwa Grupy stanęły przed koniecznością określenia swej roli w ramach Unii Europejskiej oraz wyznaczenia nowych celów współpracy. Rządzący wówczas w Czechach, Polsce, na Słowacji i na Węgrzech politycy podjęli decyzję o kontynuowaniu współpracy i przyjęli nową deklarację wyszehradzką, w której nakreślono najważniejsze cele współpracy oraz dziedziny, w jakich ma się ona rozwijać. W ramach Grupy Wyszehradzkiej współpraca obejmuje sferę kultury, edukacji, nauki, infrastruktury, środowiska, obrony, współpracy transgranicznej oraz rozwój tzw. wymiaru obywatelskiego przy aktywnym udziale Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego jako jedynej struktury organizacyjnej Grupy. Fundusz, który w 2015 roku obchodził 15. rocznicę powstania, odgrywa istotną rolę w szerzeniu idei Wyszehradu, rozwijaniu wzajemnych kontaktów pomiędzy obywatelami państw wyszehradzkich w dziedzinie badań naukowych, edukacji, kultury czy sportu. Współpraca wyszehradzka odbywa się na podstawie wyznaczonych mechanizmów: roczne, rotacyjne przewodnictwo w Grupie, coroczne szczyty premierów państw członkowskich, regularne spotkania prezydentów, przedstawicieli parlamentów, poszczególnych ministerstw z czterech państw wyszehradzkich, grupy robocze. Do najważniejszych obszarów współpracy wyszehradzkiej należy współpraca w ramach Unii Europejskiej, w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz współpraca

w formule Wyszehrad Plus, czyli z innymi partnerami zainteresowanymi podejmowaniem i rozwijaniem współpracy z państwami Grupy⁴.

Przyczyny i przebieg konfliktu na Ukrainie

Na przestrzeni ostatnich lat państwa Grupy Wyszehradzkiej w wielu kwestiach zajmowały zbieżne lub podobne stanowiska, pojawiały się też tematy, wobec których cztery państwa środkowoeuropejskie prezentowały odmienne poglądy. Do najważniejszych zagadnień obecnych w wyszehradzkiej agendzie należą: polityka energetyczna, przyszłość Bałkanów Zachodnich oraz program Partnerstwo Wschodnie jako część Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, współpraca obronna, która przyniosła efekt w postaci powołania wyszehradzkiej grupy bojowej w 2016 roku, a także polityka wobec Ukrainy. Państwa Grupy Wyszehradzkiej stając się członkami Unii Europejskiej od samego początku starały się aktywnie działać na rzecz polityki otwartych drzwi UE i rozwijania procesu integracji europejskiej obejmującej kolejne państwa z Europy Wschodniej oraz Bałkanów Zachodnich. Szczególne miejsce w procesie zbliżania byłych członków Związku Radzieckiego do standardów europejskich zajmowała Ukraina – państwa Grupy Wyszehradzkiej były i są zainteresowane prozachodnim wyborem Ukrainy, co w opinii wyszehradzkich partnerów oznaczałoby rozszerzenie strefy stabilności i bezpieczeństwa w Europie. Członkowie Grupy w grudniu 2004 roku po sfałszowanych wyborach prezydenckich na Ukrainie przyjęli w Krakowie wspólne oświadczenie, w którym sygnatariusze żądali „europejskiej perspektywy” dla „demokratycznej Ukrainy” oraz zadecydowali o wysłaniu obserwatorów na powtórzoną drugą turę wyborów na Ukrainie. Jak czytamy w oświadczeniu, państwa Grupy Wyszehradzkiej „zapewniają swoich ukraińskich sąsiadów o solidarności w ich wysiłkach przestrzegania demokratycznych zasad oraz wyrażają gotowość przekazania własnych doświadczeń w procesie transformacji w minionym okresie”⁵.

Wówczas tzw. pomarańczowa rewolucja traktowana jako przejaw dążeń prodemokratycznych i prointegracyjnych ukraińskiego społeczeństwa zjednoczyła państwa Unii Europejskiej i Grupy Wyszehradzkiej w poparciu dla Ukrainy. W wyniku powtórzonej drugiej tury wyborów prezydenckich na Ukrainie zwycięstwo odniósł Wiktor Juszczenko, postrzegany jako polityk prozachodni, z którym wiązano duże nadzieje na zmianę sytuacji wewnętrznej i położenia międzynarodowego Ukrainy. Okres jego prezydentury przy-

⁴ *Guidelines on the future areas of Visegrad cooperation*, May 12th, 2004, <https://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412/> [data dostępu: 18.11.2016].

⁵ *Statement of the Visegrad Group Ministers of Foreign Affairs on the situation in Ukraine*, December 7th, 2004, <http://www.visegradgroup.eu/2004/statement-of-the/> [data dostępu: 1.12.2016].

niósł jednak głównie rozczarowanie, czego efektem była jego sromotna porażka w kolejnych wyborach prezydenckich w 2010 roku. Rywalizacja w samym obozie „pomarańczowych” pomiędzy Wiktorem Juszczenko a Julią Tymoszenko utrudniała przeprowadzanie koniecznych reform wewnętrznych, w polityce zagranicznej także nie udało się osiągnąć znaczących efektów, co przyniosło duże niezadowolenie społeczne i w konsekwencji dojście do władzy Wiktora Janukowycza. Pomimo ocieplenia stosunków Ukrainy z Rosją nowy prezydent kontynuował współpracę z Unią Europejską, czego efektem było parafowanie umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z Unią Europejską w marcu 2012 roku oraz planowane jej podpisanie podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie w listopadzie 2013 roku. Ostatecznie do podpisania umowy nie doszło, gdyż strona ukraińska wycofała się z rozmów, tłumacząc swoją decyzję trudnościami w relacjach handlowych z Rosją. Wywołało to protesty społeczne na Ukrainie, określane mianem rewolucji godności lub Euromajdanem. Początkowo demonstrujący domagali się europejskiej perspektywy dla Ukrainy, ale w miarę rozwoju sytuacji ich żądania dotyczyły ustąpienia władz państwowych z prezydentem Janukowyczem na czele. Ostatecznie doszło do kilkudniowych starć, zakończonych 20 lutego 2014 roku, gdy władze użyły przeciwko Samoobronie Majdanu (ochotnicza struktura zorganizowana w trakcie trwania protestów na Majdanie, czyli Placu Niepodległości w Kijowie) snajperów antyterrorystów. W wyniku akcji sił milicji MSW i Berkutu (jednostka specjalna ukraińskiej milicji) śmierć poniosło około 100 osób, a rany odniosło około tysiąca osób⁶. Zaostrzenie sytuacji wewnętrznej stało się bezpośrednią przyczyną ucieczki z kraju prezydenta Janukowycza oraz istotnych zmian politycznych w Kijowie – ukraiński parlament – Rada Najwyższa – przejął pełnię władzy, przeprowadzając procedurę usunięcia prezydenta z urzędu, zarządzając przedterminowe wybory prezydenckie na 25 maja 2014 roku oraz podejmując decyzję o przywróceniu redakcji konstytucji Ukrainy z 2004 roku, ograniczającej władzę prezydenta na rzecz parlamentu. Niektóre działania nowych władz Ukrainy były nadużyciem prawa, ale można je uzasadnić sytuacją nadzwyczajną w państwie⁷. Konsekwencją kryzysu na Ukrainie w 2013 i w 2014 roku stała się aneksja Krymu przez Rosję, do czego doszło w marcu 2014 roku⁸, a także tendencje separatystyczne na wschodzie Ukrainy i rozpoczęcie działań zbrojnych przez siły ukraińskie jako operację antyterrorystyczną wymierzoną w siły separatystyczne, które były wspierane przez rosyjskich żołnierzy. Władze ukraińskie dążyły do odzyskania kontroli nad powołanymi przez separa-

⁶ T.A. OLSZAŃSKI: *Koniec reżimu Janukowycza*. Analizy OSW, 26.02.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-02-26/koniec-rezimu-janukowycza/> [data dostępu: 10.12.2016].

⁷ Ibidem.

⁸ T.A. OLSZAŃSKI, A. SARNA, A. WIERZBOWSKA-MIAZGA: *Konsekwencje aneksji Krymu*. Analizy OSW, 19.03.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu/> [data dostępu: 10.12.2016].

tystów Doniecką i Ługańską Republikami Ludowymi, jednak mimo początkowych sukcesów militarnych nie udało się do tej pory rozwiązać konfliktu⁹. W lutym 2015 roku prezydenci Ukrainy, Rosji i Francji oraz kanclerz Niemiec podpisali w Mińsku dokument mający doprowadzić do rozwiązania konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy, jednak – jak się okazało – porozumienie mińskie nie było przestrzegane i nie doprowadziło do zakończenia patowej sytuacji, co w dużym stopniu jest efektem stanowiska Rosji, wykorzystującej konflikt we wschodniej Ukrainie jako instrument nacisku na to państwo¹⁰. Główne strategiczne cele polityczne Rosji wobec Ukrainy to przede wszystkim zablokowanie integracji Ukrainy z Zachodem oraz objęcie jej rosyjskimi projektami integracyjnymi (wstąpienie Ukrainy do Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej¹¹).

Stanowisko państw Grupy Wyszehradzkiej wobec konfliktu na Ukrainie

Konflikt na Ukrainie uwidoczniał istotne różnice i rozdziewki pomiędzy państwami Grupy Wyszehradzkiej w podejściu do oceny sytuacji, roli Rosji oraz reakcji państw Unii Europejskiej wobec Rosji, co przełożyło się na problemy ze sformułowaniem spójnego stanowiska przez partnerów w V4 w miarę rozwoju sytuacji na Ukrainie. Jako że państwa Grupy Wyszehradzkiej – mniej lub bardziej aktywnie – wspierały Ukrainę w procesie przygotowań do podpisania umowy stowarzyszeniowej przed listopadowym szczytem Partnerstwa Wschodniego w Wilnie (28 listopada 2013 roku), ich wspólne działania dyplomatyczne były kontynuowane również podczas burzliwych protestów na Ukrainie. Początkowo przedstawiciele państw wyszehradzkich wydawali wspólne oświadczenia dotyczące sytuacji wewnętrznej, wyrażając swoje zaniepokojenie przemocą, wzywali do dialogu i respektowania prawa. Wówczas w ocenie sytuacji na Ukrainie panowała duża zbieżność poglądów pomiędzy partnerami wyszehradzkimi – we wspólnych oświadczeniach przedstawiciele V4 (w styczniu i lutym 2014 roku) odpowiedzialność za eskalację konfliktu

⁹ M. MENKISZAK, R. SADOWSKI, P. ŻOCHOWSKI: *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*. Analizy OSW, 03.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹⁰ A. WILK, T.A. OLSZAŃSKI, W. GÓRECKI: *Porozumienie mińskie – rok gry pozorów*. Analizy OSW, 10.02.2016, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹¹ Eurazjatycka Unia Gospodarcza powstała 1 stycznia 2015 roku w wyniku przekształcenia Unii Celnej i Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej, obejmuje Rosję, Białoruś, Kazachstan, Armenię i Kirgistan. Szerzej: J. STRZELECKI: *Eurazjatycka Unia Gospodarcza: czas kryzysu*. Analizy OSW, 01.02.2016, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-02-01/eurazjatycka-unia-gospodarcza-czas-kryzysu/> [data dostępu: 10.12.2016].

przypisywano ekipie rządzącej prezydenta Wiktora Janukowycza, zapewniało o poparciu dla suwerenności, niepodległości, jedności i integralności terytorialnej Ukrainy oraz wzywano wszystkie zainteresowane strony do powstrzymania się od wszelkich działań, które mogłyby podważyć te zasady¹². Kolejne oświadczenie premierów państw Grupy Wyszehradzkiej na początku marca 2014 roku odnosiło się do zaangażowania Rosji w sytuacji na Ukrainie. Państwa Grupy wzywały Rosję do przestrzegania międzynarodowych zobowiązań prawnych, w tym do respektowania tzw. Memorandum budapestzańskie, które zostało zawarte w 1994 roku¹³. Na mocy memorandum Stany Zjednoczone, Rosja i Wielka Brytania zobowiązały się do respektowania suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy, a Ukraina zobowiązała się do przekazania broni nuklearnej Rosji i przystąpienia do układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej. Premierzy państw Grupy Wyszehradzkiej wyrażali wówczas swoją solidarność z obywatelami i rządem Ukrainy i jednocześnie swoje zaniepokojenie z uwagi na rosyjskie działania w stosunku do Ukrainy. W ocenie państw wyszehradzkich polityka Rosji wobec Ukrainy stworzyła nową, niebezpieczną rzeczywistość w Europie i rolę Unii Europejskiej oraz NATO powinno być solidarne demonstrowanie wsparcia dla Ukrainy i sprzeciwu wobec zagrożenia europejskiego pokoju i bezpieczeństwa¹⁴. W kolejnych oświadczeniach przedstawiciele państw Grupy wyrażali swoje wsparcie dla wysiłków nowych władz Ukrainy w reformowaniu państwa, podejmowaniu koniecznych kroków w celu zapewnienia jedności państwa oraz oferowali konkretną pomoc w ramach Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego, a także Partnerstwa Wschodniego¹⁵. W kolejnych miesiącach 2015 roku państwa wyszehradzkie popierały realizację porozumień mińskich – w ich ocenie stanowiły one podstawę do pokojowego rozwiązania konfliktu we wschodniej Ukrainie¹⁶. W lutym 2015 roku prezydenci Ukrainy, Rosji i Francji oraz kanclerz Niemiec podpisali w Mińsku dokument, który miał doprowadzić do uregulowania konfliktu w Donbasie (tzw. Mińsk 2, następujący po protokole mińskim podpisanym we wrześniu 2014 roku, zakładający zawieszenie broni, wycofanie ciężkiego uzbrojenia oraz zobowiązania Ukrainy do

¹² *Joint Statement of V4 Foreign Ministers on Ukraine*, February 24th, 2014, <http://www.visegradgroup.eu/joint-statement-of-v4/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹³ *Budapest Memorandums on Security Assurances*, December 5th, 1994, <http://www.cfr.org/non-proliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹⁴ *Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Countries on Ukraine*, March 4th, 2014, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the-prime/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹⁵ *Joint Statement of the Visegrad Group and Ukraine*, Kyiv, December 16th, 2014, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/joint-statement-of-the-141217/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹⁶ *Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries*, Bratislava, June 19th, 2015, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the/> [data dostępu: 10.12.2016].

przeprowadzenia zmian ustrojowych¹⁷), jak się jednak okazało, porozumienie zarówno w części politycznej, jak i wojskowej pozostawało w znacznym stopniu na papierze, niezrealizowane przez żadną ze stron konfliktu¹⁸. Pomimo zawarcia rozejmu walki na wschodzie Ukrainy trwają nadal – ani separatyści (wspierani militarnie przez Rosję), ani siły ukraińskie nie przestrzegają rozejmu. Dla separatystów autonomia w ramach Ukrainy to za mało, gdyż dążą oni do oderwania się od Ukrainy, zaś dla władz w Kijowie zgoda na federalizację państwa jest traktowana jak przegrana, napotyka zatem na silny opór polityczny. Impas polityczny powoduje, że konflikt trwa i nadal przynosi ofiary.

W odniesieniu do sytuacji na Ukrainie wspólne oświadczenia państw Grupy Wyszehradzkiej były ostrzejsze w swoim przekazie niż stanowiska krajowe, które cechowała większa wstrzemięźliwość w formułowaniu oceny, zwłaszcza o roli Rosji jako współodpowiedzialnej za kryzys. Różnice w poglądach, dotyczące zwłaszcza kwestii włączania Rosji do rozmów o Ukrainie, nie zaciążyły jednak na spójności głównego przekazu Grupy, który brzmiał jako konstruktywny głos troski regionu o stabilność Ukrainy. W miarę rozwoju sytuacji w przypadku Słowacji i Węgier, silnie uzależnionych od dostaw surowców energetycznych z Rosji, podejście rządzących ulegało zmianie¹⁹. Aneksja Krymu przez Rosję w marcu 2014 roku spotkała się z reakcją państw Grupy, przy czym reakcja Polski i Czech była mocniejsza w porównaniu do reakcji ze strony Słowacji i Węgier²⁰. W kolejnych miesiącach w związku z propozycjami sankcji unijnych wobec Rosji wśród państw wyszehradzkich następował coraz bardziej widoczny rozdzwitek pomiędzy stanowiskiem Polski a stanowiskiem czesko-słowacko-węgierskim. Sankcje ekonomiczne Unii Europejskiej wprowadzone w 2014 roku w odpowiedzi na działania Rosji destabilizujące sytuację na Ukrainie miały uderzyć w rosyjską gospodarkę, choć w ograniczonym zakresie. Dodatkowym impulsem skłaniającym do nałożenia sankcji stało się przypisywane rosyjskim separatystom we wschodniej Ukrainie zestrzelenie malezyjskiego samolotu cywilnego, które zbulwersowało europejską opinię publiczną²¹.

¹⁷ S. KARDAŚ, W. KONOŃCZUK: *Mińsk 2 – kruchy rozejm zamiast trwałego pokoju*. Analizy OSW, 12.02.2015, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-02-12/minsk-2-kruchy-rozejm-zamiast-trwalego-pokoju/> [data dostępu: 11.12.2016].

¹⁸ A. WILK, T.A. OLSZAŃSKI, W. GÓRECKI: *Porozumienie mińskie – rok gry pozorów*. Analizy OSW, 10.02.2016, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow/> [data dostępu: 10.12.2016].

¹⁹ M. GNIAZDOWSKI: *Państwa Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej wobec kryzysu na Ukrainie*. Analizy OSW, 05.03.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/panstwa-europy-srodkowej-i-poludniowo-wschodniej-wobec-kryzysu-na/> [data dostępu: 10.12.2016].

²⁰ S. GERASYMCHUK: *Visegrad Group's solidarity in 2004–2014: tested by Ukrainian crisis*. „International Issues&Slovak Foreign Policy Affairs” 2014, No. 1–2, s. 50.

²¹ E. FISCHER, J. ROGOŻA: *Kolejne sankcje Unii Europejskiej wobec Rosji*. Analizy OSW, 06.08.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-08-06/kolejne-sankcje-unii-europejskiej-wobec-rosji/> [data dostępu: 10.12.2016].

Stanowisko poszczególnych państw Grupy Wyszehradzkiej w odniesieniu do konfliktu na Ukrainie było wypadkową wewnętrznego politycznej oraz interesów ekonomicznych w stosunkach z Rosją. W Czechach wśród najważniejszych polityków nie było zgody w ocenie sytuacji na Ukrainie. Prezydent Miloš Zeman kwestionował obecność żołnierzy rosyjskich na Ukrainie, wyrażając opinię o trwającej w tym kraju wojnie domowej. Bardziej krytyczne stanowisko wobec rosyjskich działań na Ukrainie prezentował czeski rząd z premierem Bohuslavem Sobotką na czele, a władze w pierwszej kolejności wyrażały obawy co do sytuacji czeskich eksporterów, dla których rynek rosyjski jest bardzo ważnym kierunkiem współpracy gospodarczej, a sankcje ze strony Unii Europejskiej negatywnie oddziaływały na wymianę handlową z Rosją²², gdyż reakcją władz rosyjskich na unijne sankcje było nałożenie embarga na import wybranych towarów z państw Unii Europejskiej. W Słowacji na tle konfliktu na wschodzie Ukrainy doszło do istotnych rozbieżności stanowisk pomiędzy prezydentem Andrejem Kiską a premierem Robertem Fico. Prezydent popierał w tym zakresie działania Unii Europejskiej i jej podejście do konfliktu, premier zaś prezentował bardziej prorosyjskie stanowisko, krytykował zachodnie sankcje wobec Rosji, mając na uwadze zapewnienie dostaw rosyjskiego gazu i eksport do Rosji samochodów produkowanych w Słowacji²³. W przypadku Węgier premier Viktor Orbán w ostatnim czasie zacieśniał współpracę z Rosją, zwłaszcza w dziedzinie energetyki, wyrażał więc obiekcje wobec sankcji gospodarczych wymierzonych w Rosję. Jak stwierdził, Węgry wobec Rosji będą „jastrzębiami w obronności, ale gołębiami w gospodarce”²⁴. W styczniu 2014 roku zostało podpisane porozumienie o budowie przez Rosjan kolejnych bloków jądrowych w elektrowni Paks, w perspektywie Węgry miały prowadzenie negocjacji nowego kontraktu gazowego z Rosją, który wygaszał w 2015 roku, zbliżał się ponadto termin wyborów parlamentarnych na Węgrzech, co wykorzystywała opozycyjna lewica krytykująca rząd Orbána za brak stanowczej reakcji i wsparcia dla ukraińskiej opozycji. Węgierskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych potępiając przemoc na Ukrainie starało się zachować neutralne stanowisko, apelując o umiar do obu stron konfliktu²⁵.

²² M. GNIAZDOWSKI, J. GROSZKOWSKI, A. SADOWSKI: *Wyszehradzka kakofonia wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*. Analizy OSW, 10.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/wyszehradzka-kakofonia-wobec-konfliktu-rosyjsko-ukraińskiego/> [data dostępu: 10.12.2016].

²³ J. KUCHARCZYK, G. MESEŽNIKOV: *The V4 in Comparative Perspective. Diverging Voices, Converging Policies*. In: *Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict*. Eds. J. KUCHARCZYK, G. MESEŽNIKOV. Warsaw, Heinrich-Böll-Stiftung, 2015, s. 196, <http://www.europeum.org/data/articles/diverging-voices-converging-policies.pdf> [data dostępu: 10.12.2016].

²⁴ M. GNIAZDOWSKI, J. GROSZKOWSKI, A. SADOWSKI: *Wyszehradzka kakofonia...*

²⁵ M. GNIAZDOWSKI: *Państwa Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej...*

Polska okazała się państwem najostrzej krytykującym presję i ingerencję Rosji w sprawy wewnętrzne Ukrainy. Stanowisko Polski wynika z jednej strony z postrzegania Rosji jako głównego zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski, z drugiej strony z założeń polskiej polityki zagranicznej, według których umacnianie niepodległości oraz zachodniego kursu w polityce zagranicznej Ukrainy wpisuje się w politykę odpychania Rosji od Europy poprzez odgradzanie jej „pasem buforowym w postaci prozachodnich państw na naszej wschodniej granicy”²⁶. Dla Polski, która była organizatorem szczytu państw NATO w lipcu 2016 roku, istotnym aspektem kryzysu na Ukrainie było wzmocnienie wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego wskutek wzrostu zaangażowania militarnego sił NATO i Stanów Zjednoczonych w regionie Europy Środkowej.

W obliczu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego ocena sytuacji wywołuje niejednoznaczne, a czasem sprzeczne sygnały płynące ze stolic państw Europy Środkowej (przede wszystkim z Pragi, Bratysławy i Budapesztu), które starają się balansować pomiędzy Unią Europejską a Rosją, mając na uwadze własne interesy polityczne i gospodarcze. Przywódcy w Bratysławie, Pradze i w Budapeszcie mają inne spojrzenie na Rosję i Ukrainę niż Warszawa, widać wyraźnie, że Wschód najbardziej dzieli państwa Grupy Wyszehradzkiej. Polska w tym kontekście jawi się jako najbardziej proukraińska i antyrosyjska. W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z listopada 2014 roku znalazły się zapisy, z których wynika, że „w następstwie konfliktu na Ukrainie, w tym aneksji Krymu przez Rosję i wspierania przez ten kraj prorosyjskich separatystów we wschodniej Ukrainie, głównym zagrożeniem militarnym dla Polski jest Rosja”²⁷. Odmienne poglądy rządzących w państwach Grupy Wyszehradzkiej na politykę Rosji w stosunku do Ukrainy stały się czynnikiem negatywnie oddziałującym na spójność całej Grupy i jej wizerunek na Zachodzie, należy jednak pamiętać, że pomimo rozbieżności stanowisk w sprawie Ukrainy i Rosji państwa Grupy w tym czasie dalej rozwijały swoją współpracę. Oprócz kryzysu na Ukrainie, w Unii Europejskiej oraz dla państw Grupy istotnym wyzwaniem w latach 2015–2016 stał się również ważny problem, jakim był kryzys migracyjny. W tym przypadku stanowisko Czech, Polski, Słowacji i Węgier było podobne, państwa te zatem wspólnie manifestowały swój sprzeciw wobec obowiązkowych kwot relokacji uchodźców i migrantów masowo napływających do państw Unii Europejskiej. Perspektywy rozwoju wspól-

²⁶ R. ZIĘBA: *Ukraina jako przedmiot rywalizacji między Zachodem a Rosją*. „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2015, nr 3, s. 10.

²⁷ K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK: *Wstęp*. W: *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze i społeczne*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, 2015, s. 7; J. HAMBERGER: *The Future of the Visegrad Cooperation from the Hungarian Perspective*. „International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs” 2006, No. 3–4, s. 94.

pracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej pomimo różnic w patrzeniu na Rosję są więc nadal pozytywne i nie należy się obawiać „końca Wyszehradu”.

Wykaz cytowanej literatury

Opracowania zwarte

- CZORNIK K., LAKOMY M., STOLARCZYK M.: *Wstęp*. W: *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze i społeczne*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, 2015.
- DESZCZYŃSKI P., SZCZEPANIAK M.: *Grupa Wyszehradzka: współpraca polityczna i gospodarcza*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 1995.
- GAWRON-TABOR K.: *Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej w procesie integracji europejskiej w latach 1989–2009*. Toruń, Dom Wydawniczy DUET, 2014.
- GÓRALCZYK B.: *Współpraca wyszehradzka: geneza, doświadczenia, perspektywy*. Warszawa, Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych, 1999.
- KUCHARCZYK J., MESEŽNIKOV G.: *The V4 in Comparative Perspective. Diverging Voices, Converging Policies*. In: *Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict*. Eds. J. KUCHARCZYK, G. MESEŽNIKOV. Warsaw, Heinrich-Böll-Stiftung, 2015, <http://www.europeum.org/data/articles/diverging-voices-converging-policies.pdf/>.

Opracowania czasopiśmiennicze

- GERASYMCHUK S.: *Visegrad Group's solidarity in 2004–2014: tested by Ukrainian crisis*. „International Issues&Slovak Foreign Policy Affairs” 2014, No. 1–2.
- HAMBERGER J.: *The Future of the Visegrad Cooperation from the Hungarian Perspective*. „International Issues&Slovak Foreign Policy Affairs” 2006, No. 3–4.
- ZIĘBA R.: *Ukraina jako przedmiot rywalizacji między Zachodem a Rosją*. „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2015, nr 3.

Adresy stron internetowych

<http://www.visegradgroup.eu/main.php/>.

Materiały źródłowe

- Budapest Memorandums on Security Assurances*, December 5th, 1994, <http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484/>.
- FISCHER E., ROGOŻA J.: *Kolejne sankcje Unii Europejskiej wobec Rosji*. Analizy OSW, 06.08.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-08-06/kolejne-sankcje-unii-europejskiej-wobec-rosji/>.

- GNIAZDOWSKI M.: *Państwa Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej wobec kryzysu na Ukrainie*. Analizy OSW, 05.03.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/panstwa-europy-srodkowej-i-poludniowo-wschodniej-wobec-kryzysu-na/>.
- GNIAZDOWSKI M., GROSZKOWSKI J., SADOWSKI A.: *Wyszehradzka kakofonia wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*. Analizy OSW, 10.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-10/wyszehradzka-kakofonia-wobec-konfliktu-rosyjsko-ukraińskiego/>.
- Guidelines on the future areas of Visegrad cooperation*, May 12th, 2004, <https://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412/>.
- Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries*, Bratislava, June 19th, 2015, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2015/joint-statement-of-the/>.
- Joint Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Group Countries on the 25th V4 Anniversary*, February 15th, 2016, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2016/joint-statement-of-the/>.
- Joint Statement of the Visegrad Group and Ukraine*, Kyiv, December 16th, 2014, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/joint-statement-of-the-141217/>.
- Joint Statement of V4 Foreign Ministers on Ukraine*, February 24th, 2014, <http://www.visegradgroup.eu/joint-statement-of-v4/>.
- KARDAŚ S., KONONCZUK W.: *Mińsk 2 – kruchy rozejm zamiast trwałego pokoju*. Analizy OSW, 12.02.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-02-12/minsk-2-kruchy-rozejm-zamiast-trwalego-pokoju/>.
- MENKISZAK M., SADOWSKI R., ŻOCHOWSKI P.: *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*. Analizy OSW, 03.09.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie/>.
- OLSZAŃSKI T.A.: *Koniec reżimu Janukowycza*. Analizy OSW, 26.02.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-02-26/koniec-rezimu-janukowycza/>.
- OLSZAŃSKI T.A., SARNA A., WIERZBOWSKA-MIAZGA A.: *Konsekwencje aneksji Krymu*. Analizy OSW, 19.03.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu/>.
- Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Countries on Ukraine*, March 4th, 2014, <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the-prime/>.
- Statement of the Visegrad Group Ministers of Foreign Affairs on the situation in Ukraine*, December 7th, 2004, <http://www.visegradgroup.eu/2004/statement-of-the/>.
- STRZELECKI J.: *Eurazjatycka Unia Gospodarcza: czas kryzysu*. Analizy OSW, 01.02.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-02-01/eurazjatycka-unia-gospodarcza-czas-kryzysu/>.
- WILK A., OLSZAŃSKI T.A., GÓRECKI W.: *Porozumienie mińskie – rok gry pozorów*. Analizy OSW, 10.02.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow/>.

Streszczenie: Artykuł prezentuje stanowisko państw tworzących Grupę Wyszehradzką wobec sytuacji na Ukrainie od 2013 roku, czyli od tzw. rewolucji godności (Euromaj-

dan), poprzez aneksję Krymu przez Rosję w 2014 roku, aż po dążenia separatystyczne we wschodniej części Ukrainy, które wywołały konflikt zbrojny. Autorka zwraca uwagę na istotne rozbieżności pomiędzy Czechami, Polską, Słowacją i Węgrami w podejściu do konfliktu na Ukrainie oraz w stosunku do Rosji i sankcji Unii Europejskiej wobec tego państwa po aneksji ukraińskiego Krymu.

Słowa kluczowe: Grupa Wyszehradzka, Ukraina, konflikt

Visegrad Group Countries in the Face of the Ukrainian Conflict

Abstract: The article presents the stance of the Visegrad Group countries toward the situation in the Ukraine from 2013, that is from the so-called revolution of dignity (Euro-maidan), through the annexation of Crimea by Russia in 2014, to the separatist movements in eastern Ukraine, which escalated into an armed conflict. The author draws attention to significant discrepancies between the Czech Republic, Poland, Slovakia and Hungary in relation to the conflict in the Ukraine and toward Russia and EU sanctions against Russia following the annexation of Ukrainian Crimea.

Key words: Visegrad Group, Ukraine, conflict

ANNA CZYŻ, doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, specjalność polityka lokalna i regionalna, adiunkt w Zakładzie Systemów Politycznych Polski i Państw Europy Środkowej i Wschodniej Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania badawcze związane z systemami politycznymi państw Europy Środkowo-Wschodniej, Grupą Wyszehradzką, obszarem poradzieckim i samorządem terytorialnym.